

7. Tam samo. – F.1. – Op.3. – Spr.3236.
8. Tam samo. – F.166. – Op.2. – Spr.626.
9. Tam samo. – F.413. – Op.1. – Spr.6.
10. Tam samo. – Spr.209.
11. Tam samo. – Spr.318.
12. Tam samo. – Spr.324.
13. Tam samo. – Spr.10.
14. Tam samo. – Spr.172.
15. Shytjuk M. M. Polityka radjans'koi' vlady shhodo poljaktiv pıvdennyh rajoniv Ukraїny (20–30 rr.) // Ukraїna i Pol'shha v XX stolıttı: problemy i perspektivy vzajemovıdnosyn, 2002.
16. Jakobova L. D. Social'no–ekonomichne stanovyshe etnichnyh menshyn v USRR: 20–ti – pochatok 30–h rokiv XX st. – K., 2004. – 452 s.
17. Iwanow M. Pierwszy naród ukarany. Polacy w Związku Radzieckim 1921–1939. – Warszawa – Wrocław: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1991. – 400 s.
18. Iwanow M. Pierwszy naród ukarany. Stalinizm wobec polskiej ludności kresowej 1921–1938. – Warszawa: Agencja Omnipress, 1991. – 186 s.
19. Iwanow M. Przyczynek do historii Polskich Sekcji Narodowosciowych w WKP(b) 1920–1930 r. // Z pola walki. – 1988. – №3. – S.42.

Chernega P. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Ethnology and Local History of Faculty of historical education the National Pedagogical Drahomanov University (Ukraine, Kyiv), kafetno@ukr.net

Fesenko V. V., graduate student of department of ethnology and study of a particular region of Faculty of historical education the National Pedagogical Drahomanov University (Ukraine, Kyiv), victoria.fesenko@gmail.com

Administrative–territorial unit and local self–government bodies of the Polish ethnic minority in the USSR (1923–1932)

The scientific report is devoted to the study of the socio–legal status of the Polish ethnic minority, its administrative–territorial structure and local governments in the USSR in the 1920's and 1930's. The ways, forms and methods of implementing this policy are considered; the functioning of the system of special state bodies in the affairs of the Polish ethnic minority is analyzed.

Keywords: national policy, Polish ethnic minority, administrative–territorial structure.

УДК 908:[377.36(477.46)«192/193»

Ващенко А. П.,

аспірантка кафедри історії та культури України, ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди (Україна, Переяслав–Хмельницький), karpan22@ukr.net

Корсунський педагогічний технікум як осередок краєзнавчого руху на Черкащині у 20–30–х рр. ХХ ст.

Висвітлюються основні тенденції краєзнавчої діяльності закладів освіти на території Черкащини на прикладі Корсунського педагогічного технікуму у 20–30–х рр. ХХ ст. При написанні статті автором було застосовано принципи історизму, системності та наукової об'єктивності.

На 20–30–ті рр. ХХ ст. припадає піднесення краєзнавчого руху, а заклади освіти стають провідними центрами краєзнавчих досліджень. Проаналізовано розвиток краєзнавства у Корсунському педагогічному технікумі на прикладі діяльності природничо–краєзнавчого гуртка, який був створений у 1923–1924 рр. Також проаналізовано значення краєзнавчих екскурсій для вивчення курсу «Краєзнавство».

Ключові слова: краєзнавство, Черкащина, заклади освіти, краєзнавчі екскурсії, природничо–краєзнавчий музей, краєзнавча діяльність, краєзнавчі осередки, Корсунський педагогічний технікум.

У сучасних умовах державотворення України триває процес оновлення змісту та модернізації

освіти. Продовжує залишатися актуальним у наш час і формування національної самосвідомості та виховання патріотизму у підростаючого покоління. Тому провідну роль відіграють завдання, метою яких є відродження історичної пам'яті українського народу. Саме тому освітньому краєзнавству відводиться провідна роль у вихованні молоді, яка є спрямованою на залучення підростаючого покоління до дослідження та вивчення регіональної історії та культури, поваги до традицій українського народу, шанобливого ставлення до історичних пам'яток та формування чіткої громадянської позиції. Яскравим прикладом для нас слугує досвід 20–30–х рр. ХХ ст., який полягав у тому, що краєзнавство було покладено за основну ідею навчально–виховного процесу, відбувалася підготовка педагогічних кадрів до краєзнавчої діяльності, створювалися краєзнавчі експозиції, розвивалася краєзнавчо–екскурсійна справа та друкувалася краєзнавча навчально–методична література.

Mema – проаналізувати внесок Корсунського педагогічного технікуму в справу розвитку краєзнавства в регіоні.

Дослідженням питання щодо краєзнавчої діяльності у навчальних закладах у зазначений період не була предметом спеціального вивчення і потребує детальнішого вивчення. Даною темою займалися такі дослідники сучасності: Л. Войтова, В. Савчук, О. Кашаба, О. Костюкова, А. Железко та інші вітчизняні дослідники.

У своїх роботах Л. Войтова дослідила історико–педагогічну літературу та архівні матеріали з розвитку шкільного краєзнавства у загальноосвітніх навчальних закладах України 20–30–х рр. ХХ ст. [1–2]. Дослідженню та розвитку шкільного краєзнавства на теренах України, та зокрема на території Поділля присвятив свої роботи В. Савчук. Також ним було висвітлено процес створення підручників із краєзнавства. О. Кашаба розкрила роль освітян–краєзнавців Харківщини в історіографічному процесі 20–х – початку 30–х рр. ХХ ст. [7, с. 1]. Важливе місце для розуміння особливостей краєзнавчо–екскурсійної справи в Україні у 20–х рр. ХХ ст. мають дослідження О. Костюкової. Також варто виділити публікацію А. Железко «Роль освітніх закладів у дослідженні історії рідного краю в 1919–1929 рр.» у якій було досліджено та проаналізовано основні тенденції краєзнавчої діяльності у освітніх закладах.

Також у написанні статті були використано праці І. Зеленського «Як ми готуємо вчителя–краєзнавця» та А. Фещенко «Краєзнавча робота у Корсунському педтехнікумі», які були надруковані у журналі «Краєзнавство» у 1927 та 1928 рр.

Отже, зазначена тема в досліджувалася в українській історіографії, в основному, на прикладах регіональних досліджень або побіжно в окремих публікаціях.

Період 20–30–х рр. ХХ ст. прийнято вважати «зоряним часом» українського краєзнавства, коли краєзнавчі дослідження досягли найбільшого піднесення. Одним із осередків краєзнавчого руху та досліджень були навчальні заклади, оскільки комплексні навчальні програми, запроваджені в 20–30–х роках ХХ ст. базувалися на одному з провідних принципів – краєзнавчому, що полягав у тому, що вивчення будь–яких явищ та предметів здійснювалося від свого,

близького, знайомого та переходило до чужого, далекого, незнайомого – до загального [2, с. 46].

В 1920–1921 рр. Народним комісаріатом освіти України було видано навчальний план єдиної семирічної трудової школи, до якого були введені й предмети краєзнавчого циклу. Наприклад, згідно навчального плану на предмет краєзнавство було відведено 37 годин на тиждень. Для прикладу: на ручну працю – 20 годин, рідну мову та математику – по 16 годин, географію та історію громадянства – по вісім годин тощо [3, с. 389].

У 1924 р. була проведена Друга всесоюзна конференція із краєзнавства, на якій було визнано необхідним забезпечити школи краєзнавчою літературою. Але, як з'ясувалося, такої літератури у країні було обмаль. Тому першочерговим завданням для методичних комітетів, відділів народної освіти стало видання підручників із краєзнавства для шкіл. Адже цього від них вимагала шкільна програма, в якій зазначалося, що черговим завданням окружних методичних комітетів та кабінетів соціальної педагогіки є деталізація і локалізація програми, тобто опрацювання краєзнавчого матеріалу для даної округи чи району [3, с. 390]. Друкувалися краєзнавчі праці і на загальнодержавному рівні, оскільки вийшли такі праці як «Вопросы краеведения в школе», яка побачила світ у 1926 році у Ленінградському видавництві Брокгауз – Єфрон, «Краєзнавство в трудовій школі» під авторством П. Волобуєва та П. Мостового у 1926 р. та «Краєзнавство у школі» автор Л. Миловидов 1929 р. [9, с. 37].

Продовжувалася дискусія і серед педагогів стосовно варіантів підручників із краєзнавства. Пік цієї дискусії припав на 1928–1929-ті роки, коли у журналі «Шлях освіти» було опубліковані статті з дискусією автора підручника про шкільне краєзнавство А. Миловидова та професора Інституту геодезії і картографії К. Дубняка [10, с. 106]. Згодом у цьому ж журналі було наведено схематичний план підручника з краєзнавства, який складається з двох частин, додатка, покажчика з літератури та джерел про округ і окружне місто, карти і плани, видання і звіти окружних органів влади, матеріали краєзнавчих гуртків, метеорологічних станцій тощо [3, с. 391].

А в головному друкованому виданні про краєзнавство – журнал «Краєзнавство», була рубрика під назвою «Шкільне краєзнавство», де друкувалися серія статей та варіанти програм, наприклад програма по вивченню села, програма із вивчення своєї округи тощо. Такі програми мало чим відрізнялися одна від одної, оскільки перше місце відводилося територіальній характеристиці, далі досліджувалися ландшафт, природа, населення, господарча характеристика місцевості, а потім освіта, історія та культура [3, с. 39].

Окрім цього, великі зусилля було покладено на підготовку вчителя–краєзнавця, який повинен був викладати курс «Краєзнавство» та організовувати краєзнавчі дослідження у школі, тому такі питання як «краєзнавство й учитель», «підготовка вчителя–краєзнавця», «краєзнавство і педагогічна підготовка вчителя» у 20–30-х роках ХХ ст. неодноразово підіймалися та постійно звучали на педагогічних конференціях, з'їздах, нарадах та семінарах та обговорювалися у педагогічних роботах. Невипадково на 1-й Всеукраїнській нараді робітників соціального

виховання була приділена велика увага краєзнавчій роботі, яка визначалася як першочергове завдання [1, с. 178]. Питання про підготовку вчителів–краєзнавців дискутувалося на сторінках таких періодичних видань як: «Радянська освіта», «Шлях освіти» [6, с. 48].

У 1927 р. у журналі «Краєзнавство» наголошується, що у сучасній, новій школі вчитель є немислимим без солідної підготовки в галузі краєзнавства. Далі автор зазначає, що кожний вчитель мусить бути перш за краєзнавцем, тому що таке гасло висунула марксистська педагогіка [4, с. 6]. І. Зеленський зауважує, що вчитель є єдиним представником культурної сили на селі, і тому лише він своїми знаннями місцевого краю може вплинути на покращення життя у селі. А для цього потрібно вміло і раціонально використовувати природу та впливати на виховання у громадськості певного світорозуміння, спонукати до відповідної активності та прагнення будувати нове життя. Зробити це зможе вчитель лише після ґрунтовної підготовки у галузі краєзнавства, як наукової, так і методичної. Таку підготовку взяли на себе педтехнікуми та інститути народної освіти [4, с. 6].

У педтехнікумах підготовка вчителя–краєзнавця проходила в два етапи – перший, коли у навчальному плані педтехнікумів був окремий предмет «краєзнавство», і другий, коли такий курс був скасований і замінений курсом з економ–географії. У перший період підготовка проводилася в порядку розроблення курсу з відповідним практикумом. Коли спеціальний курс був скасований, питання щодо підготовки вчителя–краєзнавця ускладнювалось. Пізніше ця проблема була вирішена у такий спосіб, що «методи краєзнавчої праці», з одного боку, перенесені в навчальний план до методики природознавства (в галузі природи), з другого – до дидактики (в культурно–економічній галузі). Але такий метод розподілу не виправдав себе, оскільки не дав можливості займатись розглядом у всій повноті деталей краєзнавчої методики. Тому виникла необхідність виділити методику краєзнавчої роботи в окрему галузь. Цього вимагала і специфічність краєзнавчого матеріалу, як конгломерату різних наукових дисциплін, який потребує спеціальних методичних підходів і засобів [4, с. 6–7].

На території Черкащини підготовка вчителів здійснювалася у Корсунському педагогічному технікумі, який було створено у 1928 р. У 1928 р. на сторінках журналу «Краєзнавство» А. Феценко відстоює думку, що актуальність питання краєзнавства, зокрема шкільного, відчуває кожен вчитель. Практика показує, що без краєзнавчої підготовки вчителя й системи комплексів у трудовій школі, то й найновіші методи викладання в значній мірі є засудженими на невдачу. Тому постає питання підготовки вчителя, як в галузі наукового краєзнавства, так і в галузі методики його викладання. Автор наголошує, що є необхідним щоб разом із методичними та організаційними питаннями висвітлювалися і конкретні наслідки краєзнавчої роботи, тому що вони найбільш повно характеризують досягнення даної педагогічної школи у галузі краєзнавства. Тому саме під таким кутом подаються відомості про краєзнавчу діяльність у Корсунському педтехнікумі [11, с. 4].

Дослідження природи було покладено за основу академічної роботи в галузі біологічних дисциплін, геології, метеорології, хімії, фізики та методики

краєзнавства. Для постійного дослідження взято м. Корсунь та його околиці, а для нерегулярних досліджень – Корсунський район та сусідні райони, що складають одну природну та економічну одиницю; це є й територія, яку обслуговує технікум (західна половина Шевченківщини, східна частина Уманщини та Білоцерківщини). При вивченні живої природи покладено принципи екологічності та сезонності. Також звертається увага на біологію досліджуваних об'єктів, їх сільськогосподарське та промислове значення [11, с. 4].

Також при педагогічному техніку є метеостанція, яка проводить системні дослідження на протязі двох років та нагромаджує відомості про кліматичні особливості Корсунщини. Окрім дослідження м. Корсунь та його околиць, здійснювалися і тижневі краєзнавчі екскурсії, які проводилися під час весняних та осінніх триместрів. Традиційними є екскурсії в Канівський район [11, с. 4].

У 1923–1924 н.р. було засновано природничо–краєзнавчий гурток при Корсунському педагогічному технікумі. У 1925–1926 н.р. всім гурткам у педтехнікумі було надано краєзнавчого нахилу, в результаті чого було організовано один краєзнавчий гурток із трьома секціями: природничою, економічною та соціально–побутовою. Перед гуртком було поставлено завдання, що полягало в дослідженні м. Корсунь та околиць в синтетично–монографічному розрізі, а також, епізодично досліджувати сусідні райони, де проживають студенти. До роботи активно залучався викладацький склад, який допомагав у практичній роботі, деталізував завдання. За два роки діяльності гуртка найбільших результатів досягла природнича секція. Під час роботи виявлялися індивідуальні здібності кожного студента зокрема, студенти звикали до самостійної роботи. Природнича секція гуртка при Корсунському педагогічному технікумі налагодила зв'язки з біологічною та геологічною секціями УАН та Укргеолкомітетом [11, с. 5].

Із метою поглиблення краєзнавчо–дослідної справи та залученням до неї майбутнього вчителя–стажора, випускаючи на стажування студентства, комітетом технікуму призначив кожному стажорові спеціальне завдання, пов'язане із дослідженням краю. Із 1927–1928 н.р. у педагогічному технікумі були введені курсові роботи для студентів першого та другого курсів [11, с. 5].

Внаслідок активної роботи в галузі природничого краєзнавства, як у процесі академічної роботи, так і гурткової, при Корсунському педагогічному технікумі був створений природничо–краєзнавчий музей, який складався із таких відділів: зоологічний, ботанічний, палеонтологічний та геологічний. Музей зберігається 353 експонати, які містили 5520 окремих об'єктів. Із них 56 експонатів та 1872 об'єкти було зібрано на території Корсунщини та впорядковано силами студентів. Решту експонатів було здобуто під час екскурсій викладачів та студентів по території УСРР та СРСР [11, с. 5].

Природничо–краєзнавчий музей обслуговує не лише Корсунщину, а й сусідні райони. Через музей підтримуються зв'язки із трудовими школами та краєзнавчими гуртками, які при них діють. Популяризація краєзнавчих ідей проводиться через районні вчительські конференції [11, с. 7].

Краєзнавча робота вчителів у школах передбачала залучення учнів до активної краєзнавчої роботи, які за

допомогою екскурсій, досліджень, бесід, спостережень могли знайомитися із регіональною історією [3, с. 389]. Особлива роль при вивченні місцевої історії відводилася екскурсіям, оскільки вони були основою вивчення курсу «Краєзнавство» [8, с. 16]. Активно проводилася позакласна робота, яку організували керівники краєзнавчих гуртків, працівники місцевих музеїв [3, с. 389].

Найбільш поширеною формою вивчення місцевої історії у школах було проведення краєзнавчих екскурсій до лісу, на річку, в сусідні села, по історичних місцях, у музеї. Краєзнавчі екскурсії організувалися як міськими, так і сільськими школами. В перший рік навчання першого концентру трудової школи проводилися екскурсії для вивчення кварталу, району. Другий рік навчання програмував екскурсію по місту, а третій по території всієї округи. На другому концентрі продовжувалося вивчення місцевого матеріалу засобами екскурсій. Четвертий рік навчання передбачав розширену екскурсійну програму по УСРР та СРСР. Учням сільських трудових шкіл екскурсії «відкривали нові підходи до свого села» [8, с. 16].

В 1924 році були організовані екскурсії для 1217 учнів і 96 учителів Уманського, Шевченківського, Білоцерківського, Київського округів за маршрутами: Корсунь – Київ, Вільшана – Київ – Катеринослав – Кривий Ріг – Звенигородка, Миронівна – Київ – Канів, Сухоліси – Фастів – Москва – Ленінград – Сухолеш, Городище – Черкаси – Катеринослав – Херсон – Одеса – Миколаїв – Кривий Ріг – Городище. Це були учні та вчителі Шполянської, Боярської, Богуславської, Деренківської, Ржищівської, Городищенської, Христинівської, Петропавлівської, Канівської трудових шкіл [8, с. 16].

Також значна кількість тематичних екскурсій проводилася із метою збереження пам'яток. Всі екскурсійні спостереження, опис місця розташування пам'яток, обміри записувалися у зошит значного розміру, що було зручно для накреслення в них планів місцевості [8, с. 19]. Таке спрямування пам'яткоохоронної роботи сприяло розвитку краєзнавчо–екскурсійної справи, тому що пам'ятки історії, культури, природи були основним фондом об'єктів для екскурсій і подорожей [8, с. 19].

В 1923–1924 роках на Черкащині були взяті під охорону церква Богдана Хмельницького в Суботіві, бійниці XVII століття, Замкова гора в Чигирині з руїнами замку колишньої резиденції гетьмана Богдана Хмельницького та церква Медведівського монастиря. Ці пам'ятки увійшли до екскурсійного маршруту Шевченківського округу: Черкаси – Бужин – Чигирин – Суботово–Жаботин – Кам'янка – Сміла – Черкаси. В 1924 році Черкаський окружний комітет охорони пам'яток мистецтва зберіг від знесення церкву в місті Кам'янка, як пам'ятку історії, пов'язану з рухом декабристів [8, с. 19].

Також у краєзнавчому русі 20–30–х рр. XX ст., окрім студентів та викладачів педагогічних закладів, вчителів та учнів шкіл, активну участь брали і студенти, які навчалися на інших спеціальностях, тому що краєзнавчі дослідження проводилася по всіх вищих навчальних закладах.

Викладачі та студенти залучалися до роботи краєзнавчих товариств, гуртків, що вносило у підготовку

майбутніх фахівців якісно новий елемент, розвивало навички колективної і дослідницької діяльності та поєднувало академічну роботу студентів із освітою [6, с. 98]. У 1924 р. було створено Всеукраїнське студентське бюро краєзнавства, основна мета якого полягала в організації та керівництві краєзнавчою роботою студентства по всій Україні [3, с. 392].

У резолюції Всеукраїнської наради пролетарського студентства зазначалося, що у всіх вищих навчальних закладах повинна була обов'язково проводитись краєзнавча робота, яка допоможе організувати по всіх регіонах студентський краєзнавчий рух [12, арк. 11]. У Положенні «Про Всеукраїнське студентське Бюро Краєзнавства при Центральному Бюро Пролетарського студентства» зазначалися такі основні завдання: організація та залучення студентів усіх вишів, робфаків, технікумів до краєзнавчих досліджень; популяризація ідей краєзнавства серед широких мас населення шляхом проведення лекцій, бесід, виставок; створення краєзнавчих осередків на периферії; організація. Наукова робота проводилась під керівництвом Всеукраїнської академії наук. Для роботи в різних галузях краєзнавства, Бюро поділялося на секції: геологічну, гідрологічну, метеорологічну, етнографічну, антропологічну, сільськогосподарства, та ін. Всеукраїнське студентське Бюро Краєзнавства при Центральному Бюро Пролетарського студентства мало свою бібліотеку, яка складалася з краєзнавчих видань, а також свою печатку і штамп [12, арк. 12–13].

Студентство зробило вагомий внесок у розвиток краєзнавства на периферії: у короткі проміжки часу, на канікулах студенти виїжджали у міста і села. Головне завдання студента під час таких експедицій – це зацікавити ідеями краєзнавства місцеве населення, пропагувати ідеї краєзнавства та виявити людей, які змогли б стати краєзнавцями, організувати ланки та постачати інструкції, літературу місцевому населенню [3, с. 394].

Висновки. Отже, на початку 20-х рр. XX ст. краєзнавство почало набувати широкого розвитку в навчальних закладах. Запровадження його в навчальні плани закладів освіти стимулювало зацікавленість молоді краєзнавчими дослідженнями краю. Також, були розроблені, науково-методична база, теоретичні та практичні методи краєзнавчих досліджень.

На Черкащині підготовка вчителів здійснювалася у Корсунському педтехнікумі, де активно проводилися краєзнавчі дослідження. Всі гуртки у даному закладі працювали в руслі краєзнавства, в результаті чого було організовано один краєзнавчий гурток із трьома секціями: природничою, економічною та соціально-побутовою.

Але краєзнавство 20–30-х рр. XX ст. в подальшому так і не стало повноцінною навчальною дисципліною у освітніх закладах. До середини 30-х рр. XX ст. закінчилося формування радянської системи народної освіти. Заклади освіти стали на шлях так званої політехнізації. Відбувалося стисле ознайомлення лише з окремими фактами та деякими відомостями, що не забезпечувало глибоких знань учнів з історії рідного краю, а за політизованість змісту предмета, однобоке тлумачення окремих фактів не сприяло формуванню в учнів об'єктивних знань із краєзнавства.

Список використаних джерел

1. Войтова Л. Вчитель і краєзнавча робота в школі (20–30-ті роки XX ст.) / Л. Войтова // Психолого-педагогічні проблеми сільської початкової школи. – К.: Міленіум, 2007. – Вип. 20. – С. 177–181.
2. Войтова Л. Зміст шкільного краєзнавства у комплексних навчальних програмах (20–30-ті роки XX століття) / Л. Войтова // Історико-педагогічний альманах. – 2009. – № 2. – С. 41–46.
3. Железко А. Роль освітніх закладів у дослідженні історії рідного краю в 1919–1929 рр. / А. Железко // Вісник Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 5. – С. 388–395.
4. Зеленський І. Як ми готуємо вчителя-краєзнавця / І. Зеленський // Краєзнавство. – Х., 1927. – № 3. – С. 6–11.
5. Історичне краєзнавство в українській РСР / [Тронько П. Т., Горбик В. О., Лугова О. І. та ін.]; під ред. П. Т. Тронька. – К.: Наукова думка, 1989. – 237 с.
6. Кашаба О. Підготовка вчителів-краєзнавців у 20-х р. XX ст. в УССР / О. Кашаба // Краєзнавство. – К., 2003. – № 3–4. – С. 48–50.
7. Кашаба О. Освітня-краєзнавчі Харківщини в історіографічному процесі 1920-х – початку 1930-х рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / О. Кашаба. – Х., 2008. – 20 с.
8. Костюкова О. Основні напрями становлення і розвитку краєзнавчо-екскурсійної справи в 20-х рр. XX ст. / О. Костюкова // Краєзнавство. – К., 2008. – № 1–4. – С. 15–22.
9. Савчук В. Проблеми та розвиток шкільного краєзнавства в Україні у 20-х–30-х рр. XX ст. / В. Савчук // Краєзнавство. – К., 2006. – № 1–4. – С. 37–39.
10. Савчук В. Українське краєзнавство у підручниках і підручних книгах 1920-х – 1930-х рр.: регіональний аспект / В. Савчук // Краєзнавство. – К., 2010. – № 1–2. – С. 105–112.
11. Фещенко А. Краєзнавча робота у Корсунському педтехнікумі / А. Фещенко // Краєзнавство. – Х., 1928. – № 1. – С. 4–7.
12. ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 3. – Спр. 406. – 38 арк.

References

1. Vojtova L. Vchytel' i krajeznavcha robota v shkoli (20–30-ti roky XX st.) / L. Vojtova // Psihologo-pedagogichni problemy sil's'koi' pochatkovoi' shkoly. – K.: Milenium, 2007. – Vyp. 20. – S. 177–181.
2. Vojtova L. Zmist shkil'nogo krajeznavstva u kompleksnyh navchal'nyh programah (20–30-ti roky XX stolittja) / L. Vojtova // Istoryko-pedagogichnyj al'manah. – 2009. – № 2. – S. 41–46.
3. Zheljezko A. Rol' osvitnih zakladiv u doslidzhenni istorii' ridnogo kraju v 1919–1929 rr. / A. Zheljezko // Visnyk Kam'janec'-Podil's'kogo universytetu imeni Ivana Ogijenka. – Kam'janec'-Podil's'kyj, 2012. – Vyp. 5. – S. 388–395.
4. Zelens'kyj I. Jak my gotujemo vchytelja-krajeznavcja / I. Zelens'kyj // Krajeznavstvo. – H., 1927. – № 3. – S. 6–11.
5. Istoryчне krajeznavstvo v ukrai'ns'kij RSR / [Tron'ko P. T., Gorbyk V. O., Lugova O. I. ta in.]; pid red. P. T. Tron'ka. – K.: Naukova dumka, 1989. – 237 s.
6. Kashaba O. Pidgotovka vchyteliv-krajeznavciv u 20-h r. XX st. v USSR / O. Kashaba // Krajeznavstvo. – K., 2003. – № 3–4. – S. 48–50.
7. Kashaba O. Osvitjany-krajeznavci Harkivshhyny v istoriografichnomu procesi 1920-h – pochatku 1930-h rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.06 – istoriografija, dzhereloznavstvo ta special'ni istorichni dyscypliny / O. Kashaba. – H., 2008. – 20 s.
8. Kostjukova O. Osnovni naprjamy stanovlennja i rozvytku krajeznavcho-ekskursijnoi' spravy v 20-h rr. XX st. / O. Kostjukova // Krajeznavstvo. – K., 2008. – № 1–4. – S. 15–22.
9. Savchuk V. Problemy ta rozvytok shkil'nogo krajeznavstva v Ukraini u 20-h–30-h rr. XX st. / V. Savchuk // Krajeznavstvo. – K., 2006. – № 1–4. – S. 37–39.
10. Savchuk V. Ukrain's'ke krajeznavstvo u pidruchnykh i pidruchnykh knyгах 1920-h – 1930-h rr.: regional'nyj aspekt / V. Savchuk // Krajeznavstvo. – K., 2010. – № 1–2. – S. 105–112.
11. Feshhenko A. Krajeznavcha robota u Korsun's'komu pedtehniku-mi / A. Feshhenko // Krajeznavstvo. – H., 1928. – № 1. – S. 4–7.
12. CDAVOV Ukrain'ny. – F. 166. – Op. 3. – Spr. 406. – 38 ark.

Vashchenko A. P., post-graduate student of the Department of History and Culture of Ukraine, State Higher Educational Establishment «Pereyaslav–Khmelnitskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda» (Ukraine, Pereyaslav–Khmelnitsky), karpan22@ukr.net

Korsun Pedagogical Technology School as a center of local lore movement in Cherkashchina in the 20–30's of the 20th century

The article focuses on the tendencies of local lore activity of educational institutions in the Cherkasy region on the example of the Korsun Pedagogical College in the 20–30's of the 20th century. When writing the article, the author applied the principles of historicism, systematic and scientific objectivity.

In the 20–30's of the twentieth century the linguistic movement is growing, and educational institutions become the leading centers of local lore studies. The article analyzes the development of regional studies at the Korsun Pedagogical College on the example of the activity of the ethnographic ethnographic circle, which was created in 1923–1924. Also the significance of regional excursions for studying the «Regional Studies» course was analyzed.

Keywords: regional studies, Cherkasy region, educational establishments, local lore excursions, natural history museum, local lore activity, local lore centers, Korsun pedagogical technical school.

* * *

УДК 930.2–027.542

Семергей Н. В.,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри філософії і суспільних наук, ВДНЗ
«Полтавська медична стоматологічна академія»
(Україна, Полтава), nsemergey@ukr.net

Національно–культурне відродження в історію– та політософії Михайла Драгоманова: історіографічний контекст

Запропонована стаття присвячена розкриттю зарубіжного та українського історіографічного дискурсу з питання історію– та політософських поглядів Михайла Драгоманова на причини, сутність та значення національно–культурного відродження України. Автор звертає увагу на те, що в сучасній історичній науці була обґрунтована думка про те, що М. Драгоманов уважав культуру основою та есенціальним чинником політичного відродження нації. На його думку, першою лінією національного відродження є процес соціокультурного самовизначення в різних ділянках української національно–культурної спадщини, її славного минулого і багатих традицій. Автором запропоновано огляд сучасних підходів до тлумачення понять «національне відродження» та «культурне відродження», звернено увагу на їхнє трактування у творчій спадщині М. Драгоманова. Зроблено висновок про націє– та державотворчу роль ідейної спадщини та суспільно–громадської діяльності М. Драгоманова для становлення та розвитку сучасної української державності.

Ключові слова: національне відродження, культурне відродження, федерація, автономія, історіософія, національно–політична програма, лібералізм, демократизм, самостійність, спілка громад, громадянський соціалізм.

Бурхливе національне відродження, яке вже вкотре переживає наша країна, супроводжується зростанням інтересу до вітчизняної історії, культури, духовних витоків українського народу. Учені стверджують, що культура виникла на ранніх стадіях розвитку суспільства і нерозривно пов'язана з його історією, поєднує в собі все, що створено працею, розумом і творчою енергією людини. Національна культура в усьому її багатстві та багатогранності була незмінним засобом виховання, фундаментом духовного розвитку особистості, адже в культурі зосереджені ті гуманістичні цінності, що ніколи не старіють.

Метою нашої публікації є дослідження презентації історіософських і політософських поглядів Михайла Драгоманова на національно–культурне відродження України другої половини ХІХ століття в українській історіографічній традиції.

Характерною рисою сьогодення є швидке зростання національного самоусвідомлення народів. До недавнього часу національна свідомість (ціннісні орієнтації, шанування своєї мови, вірність традиціям, історична пам'ять, потреби реалізувати свої національні інтереси, опановувати і передавати національні культурні надбання), по суті, не бралися до уваги і не вивчалися. Крім того, навіть згадка про неї нерідко сприймалася як намагання розбудити націоналістичні настрої [9, с. 3]. Однак, концентрація уваги винятково на національній ідеї, на внутрішньонаціональних інтересах призводить до звуження зв'язків, відусоблення, збіднення культурної сфери, а в окремих випадках – до зіткнення і конфліктів на основі національних антагонізмів, на чому можна переконатися сьогодні.

Сучасна історіографія акцентує увагу на тому, що кінець ХVІІІ – початок ХХ ст. характеризується у вітчизняній історіографії як «національне відродження України», «українське національне відродження». Ці терміни даремно шукати та з'ясувати їхню суть у спадщині радянської історіографії. З утвердженням у СРСР тоталітарної державної системи потрапила під заборону сама проблематика історії українського національного руху, який, власне, й становив основу того явища, що його найвидатніші класики української історіографії М. Грушевський, Д. Багалій, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич назвали українським відродженням. Саме вони увели в науковий обіг це поняття, розуміючи його як комплекс подій і явищ ХVІІІ – початку ХХ ст., пов'язаних із поширенням масового національного усвідомлення, пошквалюванням і піднесенням національного руху, розвитком усіх галузей культурного життя українців. На думку дослідника А. Коцура, вони розглядали національне відродження як два потоки – однакові за змістом, паралельні за напрямком, одночасні в певних хронологічних рамках, але розмежовані територіально: один протікав в українських землях під владою Російської імперії, а другий – під владою Австрійської (пізніше – Австро–Угорської) імперії [7, с. 80].

В українській історіографії зазначається, що термін «національне відродження» є ідеологічним винаходом ХІХ ст., надзвичайно популярним серед інтелектуальних еліт, так званих «неісторичних» націй. У самій назві цього терміна полягає основна ідея: десь в історичному часі існувала нація, яка внаслідок несприятливих історичних умов занепала і прагне «відродитися».

Український дослідник В. Сарбей намагався уточнити і назвати завершальні хронологічні рамки «українського відродження» – «вважати ними не 1914 р., а 1917 р., тобто початок української національно–демократичної революції, що постала як логічне завершення й апогей усієї попередньої історії українського відродження» [12, с. 20–21].

Узагальнюючи наукові розвідки вчених щодо об'єму поняття «національне відродження» та його періодизації ми визначаємо терміном «національне відродження» сукупність соціально–економічних, суспільно–політичних та культурних детермінантів, котрі слугували чинниками становлення та розвитку української нації та державності.

Українська історична наука визнає той факт, що помітну роль в історії українського руху відіграв Михайло Драгоманов (1841–1895 рр.) – видатний український